

Levnadslön som begrepp och i praktiken

Inledning

Levnadslön har definierats som ”mått på inkomst som ger en anställd en grundläggande men socialt godtagbar levnadsstandard” (Storbritanniens kommission för levnadslön). Kampanjer för levnadslön har lanserats sedan 1990-talet för att få igenom löneökningar för lågavlönade. I dessa initiativ beräknas den inkomst som krävs för att uppnå grundläggande levnadsstandard, med beaktande av de aktuella nivåerna på överföringar av statliga medel. Detta sker i allmänhet på grundval av representativa synpunkter som medborgarna lämnat via fokusgrupper och bygger på metoder för undersökning av lägsta inkomststandard. Dessa beräkningar är tänkta att spegla en allmän uppfattning i samhället om standarden ”korg av varor och tjänster” som varje hushåll köper. De levnadslöner som beräknas är undantagslöst högre än den lagstadgade minimilönen.

Hittills har de huvudsakliga kampanjerna för levnadslön genomförts i ett fåtal engelsktalande länder med fria marknadsekonomier. De mest långtgående initiativet i Europa finns i Storbritannien, där över 4 000 arbetsgivare har fått ackreditering för levnadslön från stiftelsen för levnadslön. Dessa arbetsgivare förbinder sig att till alla sina anställda, och till kontraktsanställda som regelbundet arbetar i deras lokaler, betala en levnadslön som är 26 procent högre än den lagstadgade minimilönen för arbetstagare i London.

Sammanhang

Kampanjer för levnadslön syftar till att uppmärksamma att inkomsterna inte räcker till för dem som får den lagstadgade minimilönen. De flesta EU-medlemsstater (22) har infört en lagstadgad minimilön och detta betraktas som en meningsfull åtgärd av beslutsfattarna och allmänheten. Det är en allt mer utbredd uppfattning att levnadslöner om den hanteras på ett förnuftigt sätt medför få, om ens några, av de negativa effekter på sysselsättningen som förutspås

enligt traditionell ekonomisk teori. Till exempel har arbetslösheten i Tyskland fortsatt att sjunka från redan låga nivåer efter att en lagstadgad minimilön infördes 2015. Eftersom den lagstadgade minimilönen fastställs på ett försiktigt sätt räcker den dock inte till för att ge mottagarna en grundläggande och skälig levnadsstandard. Detta har lett till krav på att förbättra lönerna och inkomststödet för lågavlönade, vilket framgår av bestämmelserna om ”rättvis lön” i den europeiska pelaren för sociala rättigheter som tillkännagavs år 2017. Det har också resulterat i att fackföreningarna allt mer börjat intressera sig för att samordna fastställandet av nationella minimilöner på EU-nivå, trots att EU saknar rättsliga befogenheter när det gäller löner. Enligt förespråkarna av levnadslön behöver mer göras för att överbrygga klyftan mellan minimilönenivåerna och behovet av levnadslön.

Resultat

- Det har konstaterats att kampanjer för levnadslön förekommer i fem länder, däribland två nuvarande medlemsstater, nämligen Storbritannien, Irland, Kanada, Nya Zeeland och Förenta staterna. I rapporten granskas också aktuella lönekampanjer och politiska diskussioner om ”skäliga” löner eller levnadslöner i ett antal andra länder, särskilt de central- och östeuropeiska medlemsstaterna.
- Moderna kampanjer för levnadslön har ofta sitt ursprung i storstäder med relativt höga levnadskostnader, särskilt höga boendekostnader, och där lönenivåerna för de flesta arbetstagare inte ökat i samma takt som de faktiska levnadskostnaderna. I Storbritannien fastställer kommissionen för levnadslön två levnadslönenivåer: en för hela Storbritannien och en högre för London.
- De fastställda levnadslönerna är alltid högre än de lagstadgade minimilönerna. I de nämnda exemplen är skillnaden 15–80 procent.

- Levnadslöner kan vara av olika slag. I USA har de generellt inneburit lagstiftning om att företag i en viss stad eller provins som deltar i offentlig upphandling eller får offentlig finansiering måste betala en viss lönenivå till sina anställda. I andra länder har levnadslöner införts som ett frivilligt system av en stiftelse – där flera parter är medlemmar – som ackrediterar intresserade arbetsgivare, genomför tillhörande undersökningar och uppdaterar levnadslönenivån regelbundet.
- Båda typerna av levnadslön tillämpas endast av en liten andel av arbetsgivarna, till skillnad från den lagstadgade minimilönen som är rättsligt bindande för alla arbetsgivare. Det har uppskattats att den framgångsrika kampanjen för levnadslön i Storbritannien har lett till direkta löneökningar för 120 000–150 000 arbetstagare och till att färre än 3 procent av arbetstagarna tjänar under levnadslönen. Indirekt har andra arbetstagare gynnats av ”levnadslönenormen” då den används som referens i löneförhandlingar eller erbjuds arbetstagare av icke-ackrediterade arbetsgivare.
- Endast i ett fåtal länder räcker minimilönen till för att lyfta arbetstagare över gränsen för fattigdomsrisk utan hjälp av statliga förmåner. Dessa förmåner har blivit allt viktigare för att stödja låglönehusåll under den senaste generationen i länder med levnadslön såsom Storbritannien. Planer på att dra ner på sådana förmåner sätter större press på att lönerna ska täcka låglönehusållens inkomstbehov.
- Initiativ för levnadslön har visat på de stora regionala skillnaderna i levnadskostnader och på att överkomliga priser är en särskild utmaning i storstadsområden. Möjliga politiska åtgärder skulle kunna innefatta ett extra påslag för nationella minimilöner för områden med höga levnadskostnader, liknande den viktningsspremie för London som höjer lönenivåerna i London för många anställda, främst i den offentliga sektorn.
- I fokus för alla kampanjer för levnadslön står levnadslönenivån, som i regel beräknas per timme. Ingen enskild levnadslönenivå kan dock täcka inkomstbehoven hos arbetstagare vars arbetstider och typer av hushåll skiljer sig åt och som bor i olika regioner. Kampanjerna för levnadslön kan emellertid kartlägga de stora skillnaderna i inkomst och lön som krävs för en grundläggande men godtagbar levnadsstandard. De kan också utgöra en värdefull alternativ källa till uppgifter för officiella uppskattningar av tillräcklig inkomst, uppdelade på olika typer av hushåll.
- Även om de är få har kampanjerna för levnadslöner påverkat de lagstadgade systemen för minimilöner. Det mest framträdande exemplet är den brittiska regeringens beslut att omprofilera den lagstadgade minimilönen för personer över 25 år som en ”nationell levnadslön”. Denna beräknas uppgå till 60 procent av medianlönen år 2020.
- Lågslöner är enkla politiska åtgärder och bör inte ensamma förväntas lösa problemen med fattigdom bland förvärvsarbetande. De kompletterar kollektiva förhandlingar som kan säkra högre lönenivåer i specifika sektorer. Låglönehusåll gynnas också av lägre inkomstskatt, statliga överföringar i form av arbetsrelaterade förmåner, bostads- och barnbidrag samt andra former av subventionerade offentliga sjukvårds- och utbildningstjänster. Beräkningar av levnadslön omfattar dessa olika bidrag till hushållens inkomster och framhäver vikten av samordnad bostads-, arbetsmarknads- och socialpolitik för att säkerställa en grundläggande, skälig levnadsstandard för alla arbetande hushåll.

Slutsatser

- Initiativ för levnadslön har breddat den offentliga debatten om låga löner i länder där låga löner och fattigdom bland förvärvsarbetande förekommer i stor utsträckning.
- Frågan om levnadslöner rör främst levnadskostnader och inte arbetskraftskostnader. Kampanjerna för levnadslöner har i allmänhet sitt ursprung på platser där levnadsstandarden hotats av stigande kostnader, ofta i samband med minskat offentligt stöd till tillhandahållande av viktiga varor och tjänster, t.ex. bostäder och barnomsorg.

Mer information

Rapporten *Concept and practice of a living wage* (levnadslön som begrepp och i praktiken) finns på <https://eurofound.link/ef18064>

Forskningsledare: John Hurley

information@eurofound.europa.eu